

Tytuł: Asystenci tolerancji. O edukacji dzieci romskich i asystentach romskich.

Scenariusz autorstwa Marzanny Pogorzelskiej

Program: Kultura Polskich Romów. Poznajmy się

Rodzaj materiału: Scenariusz lekcji

Obszar nauczania: szkoła gimnazjalna, WOS

Treści nauczania zgodne z PP:

- III etap edukacyjny
- wymaganie szczegółowe 2.5. Uczeń wyjaśnia, jak tworzą się podziały w grupie i społeczeństwie (np. na „swoich” i „obcych”, i podaje możliwe sposoby przeciwstawiania się przejawom nietolerancji)
- wymaganie szczegółowe 3.1. Uczeń charakteryzuje – odwołując się do przykładów – wybrane warstwy społeczne, grupy zawodowe i style życia
- wymaganie szczegółowe 8.3. Uczeń wymienia mniejszości narodowe i etniczne oraz grupy migrantów (w tym uchodźców) żyjące obecnie w Polsce i przedstawia przysługujące im prawa; na podstawie samodzielnie zebranych materiałów charakteryzuje jedną z tych grup (jej historię, kulturę, obecną sytuację)
- wymaganie szczegółowe 9.5. Uczeń rozważa, odwołując się do historycznych i współczesnych przykładów, w jaki sposób stereotypy i uprzedzenia utrudniają dziś relacje między narodami.

Pytanie kluczowe: W jaki sposób edukacja może przeciwdziałać uprzedzeniom i dyskryminacji ?

Cele lekcji:

Uczniowie i uczennice:

- dowiedzą się podstawowych faktów dotyczących pochodzenia Romów, ich osiedlania się w Polsce i romskiego Holocaustu
- dowiedzą się, w jaki sposób historia Romów wpływa na postrzeganie tej grupy jako „obcej”, a zatem podatnej na dyskryminację
- dowiedzą się, jakie są specyficzne problemy związane z edukacją Romów
- dowiedzą się, na czym polega praca asystentów romskich

- dowiedzą się jakie znaczenie ma edukacja dla przeciwdziałania uprzedzeniom i dyskryminacji oraz kształtowania postawy otwartości i zrozumienia innych kultur

Cele lekcji w języku ucznia i uczennicy:

Na dzisiejszych zajęciach:

- poznasz podstawowe fakty dotyczące pochodzenia Romów, ich osiedlania się w Polsce i romskiego Holocaustu.
- dowiesz się, jak historia Romów wpływa na ich dzisiejszą sytuację oraz postrzeganie ich przez społeczeństwo.
- uświadomisz sobie istnienie specyficznych problemów związanych z edukacją Romów
- dowiesz się na czym polega i jakie znaczenie ma praca asystentów romskich
- uświadomisz sobie znaczenie edukacji dla przeciwdziałania dyskryminacji oraz kształtowania postawy otwartości i zrozumienia innych kultur

NaCoBeZu:

Będę sprawdzać:

1. Czy umiesz wskazać jak wydarzenia przeszłe mogą wpływać na ich dzisiejszą sytuację Romów oraz postrzeganie ich przez społeczeństwo ?
2. Czy potrafisz na podstawie na podstawie znalezionych informacji wskazać najważniejsze potrzeby i problemy związane z edukacją dzieci romskich?
3. Czy potrafisz na przykładzie wypowiedzi asystentki romskiej i innych informacji zawartych w filmie „Mów do mnie Cioiciu” wskazać jak edukacja Romów może wpływać na poprawę ich sytuacji i zmniejszenie dyskryminacji wobec nich?
4. Czy umiesz wymienić w jaki sposób obecność asystentki romskiej i romskich uczniów/uczennic w szkole wpływa na całą społeczność szkolną i środowisko lokalne?

Czas: 2 godziny lekcyjne

Metody pracy: burza mózgów, praca w grupach, dyskusja, rozmowa kierowana, praca w parach

Słowa kluczowe: Romowie, edukacja, asystenci romscy, uprzedzenia i dyskryminacja

Pomoce dydaktyczne:

1. Komputer z dostępem do internetu, z możliwością odtwarzania filmów
2. Film „Call me Auntie” („Mów do mnie Ciociu”) – najprościej znaleźć film na: www.youtube.com, wpisując: – Call me Auntie – polska wersja, lub: <http://www.youtube.com/watch?v=FWko-JxONQc>

3. Plakat z wypisanymi celami w języku ucznia/uczennicy
4. Kilka arkuszy papieru A3 i kolorowe markery/kredki/pisaki
5. Karteczki samoprzylepne w 3 różnych kolorach (np. zielony, żółty, biały)

Materiały pomocnicze:

1. Materiał pomocniczy nr 1 - Edukacja dzieci romskich – tabela do uzupełnienia przed zajęciami i w trakcie lekcji (ilość kopii odpowiadająca liczbie uczniów/uczennic)
2. Materiał pomocniczy nr 2 – Informacje dla nauczyciela/nauczycielki
3. Materiał pomocniczy nr 3 – Karty z pytaniami pomocniczymi do filmu (ilość kopii odpowiadająca liczbie uczniów/uczennic)
4. Materiał pomocniczy nr 4 – Wzór tabeli podsumowującej informacje z materiału pomocniczego nr 3 (dotyczy punktu 4-go scenariusza zajęć)

Uwagi

Przed zajęciami:

1. Zleć uczniom/uczennicom przeprowadzenie kwerendy internetowej, której celem będzie znalezienie informacji dotyczących edukacji dzieci romskich. Do gromadzenia efektów poszukiwań potrzebny im będzie formularz, który należy powielić i rozdać na kilka dni przed zajęciami (materiał pomocniczy nr 1). Możesz podzielić klasę na kilka grup, z których każda będzie korzystała z jednego z podanych poniżej źródeł. W związku z tym, że w internecie znajduje się bardzo dużo tekstów powielających stereotypy i uprzedzenia wobec Romów, proponuję korzystanie z następujących źródeł:
 - strona: www.romowie.info. Teksty: *Moje doświadczenia w kontakcie z uczniem romskim* (www.romowie.info/post/moje-doswiadczenia-w-kontakcie-z-ucniem-romskim/77), *Edukacja dzieci pochodzenia romskiego* (www.romowie.info/post/edukacja-dzieci-pochodzenia-romskiego/76), *Dyskryminacja w szkole* (www.romowie.info/post/dyskryminacja-w-szkole/692)
 - strona: http://edukacja-romow.edu.pl/O_projekcie.html
 - strona: www.kuratorium.waw.pl/pl/news/526/edukacja-dzieci-romskich.html. Teksty: M. Łój, *Uczeń romski w społeczeństwie większościowym, dyskryminacja bezpośrednia i pośrednia w szkołach*, M. Łój, *Uwagi nauczyciela wspomagającego edukację romską o swojej pracy*.
2. Zapoznaj się z informacjami (materiał pomocniczy nr 2), które przeznaczone są dla Ciebie. i pomogą Ci w sprawdzeniu kwerendy internetowej zleconej uczniom/uczennicom. Nie udostępniaj tego materiału uczniom/uczennicom.
3. Przygotuj sprzęt konieczny do odtworzenia filmu zamieszczonego na platformie internetowej (komputer z dostępem do sieci, ekran, głośniki). Sprawdź poprawność działania sprzętu i jakość dźwięku oraz połączenia internetowego.

Przebieg lekcji:

1. Wyjaśnij uczniom/uczennicom, że na najbliższych zajęciach będziecie rozmawiać o Romach - grupie etnicznej, w stosunku do której funkcjonuje szereg stereotypów i uprzedzeń, które nierzadko prowadzą do dyskryminacji. Podczas zajęć spróbujecie zatem przyjrzeć się niektórym faktom z historii Romów i określić, czy mogły mieć wpływ na współczesne postrzeganie tej grupy. Poza poszukiwaniem przyczyn dyskryminacji poznacie możliwe sposoby jej zapobiegania, odpowiadając w szczególności na pytanie: **W jaki sposób edukacja może przeciwdziałać uprzedzeniom i dyskryminacji ?** Podaj uczniom/uczennicom NaCoBeZu, a w widocznym miejscu klasy wywiesz plakat z celami w języku ucznia/uczennicy.
2. Rozdaj uczniom/uczennicom karty z pytaniami pomocniczymi do filmu (materiał pomocniczy nr 3), poproś o dokładnie zapoznanie się z nimi i wyświetl 1-szą część filmu „Mów do mnie Ciociu” (do 2,06 minuty filmu).
3. Podziel klasę na grupy 4-5 osobowe i poproś o przedyskutowanie pytań z rozdanych uprzednio kart i wynotowanie istotnych informacji.
4. Sporządź na tablicy tabelę wg wzoru z materiału pomocniczego nr 4. Zastosuj technikę „rundki”, prosząc, aby każda z grup po kolei podawała jedną informację, zaczynając od pytania 1-szego. Zbieraj informacje aż do wyczerpania zawartości wszystkich pytań, zapisując w tabeli te, które mogą mieć związek ze współczesnym postrzeganiem Romów jako „obcych”, „innych”, a w konsekwencji skutkować dyskryminacją. W pytaniu dotyczącym wojennych losów Romów zwróć uwagę, że romski Holocaust nazywa się czasami „zapomnianym Holocaustem” przez niską świadomość tego wydarzenia wśród ogółu społeczeństwa. Takie postrzeganie tego wydarzenia może wśród samych Romów potęgować poczucie wyobcowania, braku przynależności i szacunku dla ich grupy etnicznej nawet w obliczu tragedii.
5. Poproś uczniów/uczennice o zaprezentowanie przykładów dyskryminacji Romów wymienionych na filmie i tych, które znają z własnego doświadczenia lub o których słyszeli. Wśród wygłaszanych opinii mogą znaleźć się także takie, w których młodzież będzie twierdzić, że Romowie „sami są sobie winni”, „zasługują” na gorsze traktowanie, ponieważ nie przestrzegają ogólnie przyjętych norm zachowania, są agresywni, leniwi, itd. Zatem prawdopodobne jest, że spotkasz się z typowymi, szeroko rozpowszechnionymi stereotypowymi opiniami. Jedną z możliwych reakcji jest komentarz, w którym zwrócisz uwagę, że jakkolwiek w każdej społeczności są osoby odbiegające zachowaniem od przyjętych norm, nie należy uogólniać takich zachowań i przypisywać danej cechy (np. lenistwa, nieuczciwości) całej grupie, ponieważ to jest właśnie myślenie stereotypowe, które zamyka nas w świecie uprzedzeń i prowadzi do dyskryminacji.

6. Zapisz na tablicy hasło: „Edukacja przeciw uprzedzeniom” i poproś aby uczniowie/uczennice w parach przedyskutowali znalezione w ramach pracy domowej informacje. Ponownie stosując technikę „rundki” poproś o podanie specyficznych potrzeb dzieci romskich w odniesieniu do edukacji oraz przyczyn nieuczęszczania do szkoły/ wczesnego porzucania przez nie edukacji. Komentując wypowiedzi uczniów/uczennic możesz skorzystać z materiału pomocniczego nr 2. Zapytaj, jakie skutki może mieć brak edukacji dla samych Romów i jak może przyczyniać się do ich dyskryminacji.

7. Poinformuj klasę, że za chwilę obejrzyjecie 2-gą część filmu, która opowie o pracy asystentki romskiej. Spytaj uczniów/uczennice, czy słyszeli o takiej osobie. Podaj najważniejsze informacje dotyczące asystentów romskich (materiał pomocniczy nr 2).

8. Wyświetl 2-gą część filmu i poproś, aby uczniowie/uczennice wynotowali informacje z filmu w tabeli (kolumna 3-cia materiału pomocniczego nr 1) odnosząc się do informacji znalezionych w ramach pracy domowej. Zwróć uwagę, aby oglądając film, zwracali uwagę na te aspekty działalności asystentki romskiej, które mogą być odpowiedzią na wynotowane przez siebie punkty (1. Specyficzne potrzeby dzieci romskich (materialne i niematerialne, 2. Przyczyny nieuczęszczania do szkoły/ wczesnego porzucania edukacji przez dzieci romskie).

9. Po obejrzeniu filmu i sporządzeniu notatek, rozdaj uczniom/uczennicom arkusze papieru A3 i kolorowe markery/kredki/pisaki. Poproś, aby na podstawie swoich notatek sporządzili plakat (mogą go zatytułować „Asystentka tolerancji”, „Edukacja przeciw uprzedzeniom” lub nadać własny tytuł), na którym przedstawią te kwestie, które stara się rozwiązywać asystentka romska. Mogą to zrobić np. wypisując problem i sposób jego rozwiązywania (np. dokuczanie, szykanowanie dzieci romskich → wspólne zajęcia/wycieczki/zajęcia integracyjne; brak elementów romskiej kultury w szkołach → romski zespół taneczny).

9. Poproś o prezentację plakatów. Podsumowując zajęcia, zapytaj grupę jakie są najważniejsze korzyści wynikające z obecności w szkołach asystentów romskich zarówno dla Romów jaki i nie-Romów.

10. Pod koniec zajęć rozdaj uczniom/uczennicom kartki samoprzylepne i poproś, aby określili w stopniu postawione cele (umieszczone na plakacie) zostały zrealizowane, używając kartek zielonych (cele zrealizowane w całości), żółtych (cele zrealizowane częściowo), białe (cele niezrealizowane, zrealizowane minimalnie). Poproś o skomentowanie wyników/trudności realizacji celów.

11. Film, na podstawie którego zrealizowano lekcję jest efektem projektu, w którym uczniowie/uczennice poszukiwali/ły ‘nieznanego bohatera’ – kogoś, działa na rzecz tolerancji i zrozumienia między ludźmi, a nie jest znany i dostatecznie doceniony. Poproś uczniów/uczennice, aby dowiedzieli się, czy w najbliższej okolicy znajduje się szkoła, w

której zatrudnieni są asystenci romscy. Zaproponuj dotarcie do tych osób i przeprowadzenie wywiadu. Asystenci romscy są nieocenionym źródłem wiedzy o kulturze swojej grupy, sami też nierzadko mierzą się z niezrozumieniem i odrzuceniem w swoim środowisku – dotarcie do tych informacji może być dla Twoich uczniów/uczennic na tyle ciekawe, że zechcą zrealizować projekt uczniowski poświęcony właśnie takiej osobie.

Materiały pomocnicze:

Materiał pomocniczy nr 1 – Edukacja dzieci romskich – tabela do uzupełnienia przed zajęciami i w trakcie lekcji

- Korzystając z informacji wyszukanych w internecie, a dotyczących edukacji dzieci romskich w Polsce, uzupełnij 2-gą kolumnę tabeli („Informacje z internetu”). Postaraj się znaleźć jak najwięcej informacji – każdą z nich umieść w odrębnym punkcie. Podana liczba punktów jest orientacyjna, możesz wypisać więcej informacji!

Edukacja dzieci romskich

	Informacje z internetu	Informacje z 2-giej części filmu „Mów do mnie Ciociu”.
1. Specyficzne potrzeby dzieci romskich (materialne i niematerialne)	1. 2. 3. 4. 5.	
2. Przyczyny nieuczęszczania do szkoły/ wczesnego porzucania edukacji przez dzieci romskie	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.	

--	--	--

Materiał pomocniczy nr 2 – Informacje dla nauczyciela/nauczycielki

Wśród znalezionych przez uczniów/uczennice danych związanych z edukacją dzieci romskich powinny znaleźć się informacje dotyczące dyskryminacji doświadczanej przez Romów w szkole ze strony rówieśników i personelu szkoły, problemów językowych, złej sytuacji finansowej rodziny, braku podręczników i pomocy, oporu środowiska romskiego wynikającego z różnic kulturowych, braku edukacji przedszkolnej, odsyłania dzieci romskich do szkół specjalnych. Pomocne mogą okazać się poniższe informacje.

Edukacja dzieci romskich – potrzeby i problemy

„Większość dzieci romskich kształci się w szkołach publicznych razem z uczniami polskimi. Wydaje się, iż jest to najskuteczniejsza forma integracji. Niesie ona jednak za sobą poważne trudności pedagogiczne – a zatem i wyzwania – które stają przede wszystkim przed nauczycielami ze względu na słabszą znajomość języka polskiego wśród uczniów romskich, brak edukacji przedszkolnej, bariery adaptacyjne, często złą sytuację ekonomiczną rodziców romskich i ich niską świadomość konieczności nauki jako przepustki do „lepszego świata”. Warto przy tym wspomnieć, iż smutną konsekwencją wspomnianego „niedostosowania” społecznego i kulturowego dzieci romskich do systemu edukacji były wcale nierzadkie przypadki umieszczania uczniów pochodzenia romskiego w szkołach dla dzieci upośledzonych umysłowo. Zjawisko to było zresztą grzechem wszystkich krajów europejskich, a w niektórych trwa do dziś (np. na Węgrzech).(...)

Według kuratoriów oświaty najczęstszymi przyczynami niewypelniania obowiązku szkolnego przez dzieci i młodzież romską są częste zmiany miejsc zamieszkania rodzin romskich, wyjazdy za granicę, czego konsekwencją jest brak danych uczniów w ewidencji placówek oświatowych, czynniki środowiskowe – strach przed szkołą jako instytucją *gadziów* (nie-Romów) oraz problemy materialne. Największe skupiska uczniów romskich występują w województwach: małopolskim, śląskim, mazowieckim i opolskim”.

Źródło: *Edukacja dzieci pochodzenia romskiego*. <http://www.romowie.info/post/edukacja-dzieci-pochodzenia-romskiego/76> [data dostępu: 08.08.2013].

Asystenci romscy

„Stanowisko asystenta edukacji romskiej zostało wprowadzone do polskiego systemu szkolnego w ramach Pilotażowego programu rządowego na rzecz społeczności romskiej w województwie małopolskim na lata 2001 – 2003. Z uwagi na efekty jakie przyniosła praca asystentów edukacji romskiej, w rozdziale VII. 1 Programu na rzecz społeczności romskiej w

Polsce, ustanowionego uchwałą Rady Ministrów Nr 209/2003 z dnia 19 sierpnia 2003 r., przewidziano, że ich działalność będzie kontynuowana. Celem wprowadzenia asystenta romskiego do szkół, w których uczą się dzieci romskie jest przede wszystkim podwyższenie niskiej frekwencji tych uczniów i pomoc w realizacji obowiązków szkolnych. Asystentami romskimi powinni zostać Romowie obdarzeni zaufaniem lokalnych społeczności. Do obowiązków asystenta należy również budowa dobrego kontaktu między rodzicami uczniów a szkołą, informowanie rodziców o przebiegu nauki, a także kontrola frekwencji uczniów i postępów w nauce”.

Źródło: Dobrzyńska D., *Status Asystenta Edukacji Romskiej*. <http://romowie.edu.pl/o-projekcie/asystenci/99-status-asystenta-edukacji-romskiej> [data dostępu: 08.08.2013].

(...) „Do obowiązków asystentów należy towarzyszeniem dzieciom w drodze do i ze szkoły, pilnowanie frekwencji, pośredniczenie w kontaktach między rodzicami a szkołą, wyjaśnianie ewentualnych nieobecności, pomoc w odrabianiu lekcji, zajmowanie się dziećmi romskimi podczas przerw i pobytu w świetlicy etc. Obecność asystenta romskiego jest szczególnie istotna dla najmniejszych dzieci, które mogą mieć trudności z przystosowaniem się do nieznanego środowiska szkolnego. Jest to także swego rodzaju pomoc dla nauczycieli, którzy nie znają romskiego kontekstu kulturowego i w osobie asystenta znajdują pomoc dotyczącą romskich zwyczajów. Nie wszyscy nauczyciele mają świadomość, iż np. nieobecność dorastających dziewczynek romskich w szkołach wynika nie tyle z lekceważenia obowiązku szkolnego, co z pewnego kodu kulturowego, który nie pozwala na zniknięcie dziewcząt spod kontroli wspólnoty romskiej lub z obawy, iż taka uczennica może zostać - zwyczajem romskim - porwana w celu matrymonialnym. Odmienność kulturowa może być przyczyną niosących poważne konsekwencje - a błędnych - interpretacji, zatem asystent pełni funkcję swoistego tłumacza między środowiskiem romskim a środowiskiem szkolnym. Podobne rozwiązanie od kilku lat funkcjonuje z powodzeniem także w innych krajach (np. Czechach).

Kolejnym zadaniem realizowanym w ramach *Programu* jest prowadzenie zajęć wyrównawczych, prowadzonych przez tzw. nauczycieli wspomagających, uwzględniających specyfikę kulturową i wynikające z niej niedostatki edukacyjne dzieci romskich.

Dzieci romskie na terenach objętych programem zostały wyposażone w pomoce szkolne oraz podręczniki, ponadto poszczególne gminy finansują dożywianie dzieci romskich. Planowane jest także realizowanie innych zadań: organizowanie świetlic, w których dzieci mogłyby odrabiać lekcje, gdyż w domach często nie mają do tego warunków, tworzenie kół zainteresowań poświęconych zwłaszcza budowaniu tożsamości romskiej i afirmowaniu tej kultury, pokrywanie opłat za przedszkola, wydłużenie nauki w klasach zerowych, dofinansowywanie wypoczynku letniego i zimowego, a także kształcenie dorosłych Romów.

Trudno obecnie ustalić, ilu dokładnie Romów podlega obowiązkowi szkolnemu, gdyż Główny Urząd Statystyczny nie prowadzi takich statystyk. Dotychczas Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu posługiwało się danymi opracowanymi na podstawie informacji przekazywanych przez kuratoria oświaty. Według tych danych w roku szkolnym 2000/2001

obowiązkiem szkolnym było objętych 2 923 uczniów pochodzenia romskiego na terenie całego kraju, z czego do szkół faktycznie uczęszczało 2 045 uczniów (ok. 70 %).

Źródło: *Edukacja dzieci pochodzenia romskiego*. <http://www.romowie.info/post/edukacja-dzieci-pochodzenia-romskiego/76> [data dostępu: 08.08.2013].

Materiał pomocniczy nr 3 – Karty z pytaniami pomocniczymi do filmu

Zapoznaj się z pytaniami przed obejrzeniem 1-szej części filmu.

Ta część opowiada o najważniejszych faktach dotyczących historii Romów.

1. Życie wędrowne w taborach: w jaki sposób różniło się od życia mieszkańców terenów do których przybywali Romowie? Czy specyficzny sposób życia mógł przyczyniać się do nietolerancji wobec Romów, prześladowań, dyskryminacji? Dlaczego?

.....

.....

.....

.....

2. Romski Holocaust: w jaki sposób Holocaust dotyczył Romów? Czy wiedziałas/wiedziałeś wcześniej, że Romowie byli grupą prześladowaną podczas Holocaustu? Jaki to mogło mieć wpływ na losy społeczności romskiej po wojnie w wymiarze materialnym i duchowym?

.....

.....

.....

.....

3. Powojenne losy Romów: jakie było postrzeganie i traktowanie Romów w okresie powojennym? Jaki wpływ na społeczność romską mógł mieć nakaz osiedlania się i zakaz koczowniczego trybu życia?

.....

.....

.....

.....

4. Współczesna dyskryminacja Romów: jakie przykłady dyskryminacji znajdują się w filmie?
Czy słyszałaś/eś, byłaś/eś świadkiem sytuacji gorszego traktowania Romów?

.....

.....

.....

.....

Materiał pomocniczy nr 4 – Wzór tabeli podsumowującej informacje z materiału pomocniczego nr 3 (punkt 4 scenariusza zajęć)

	Jaki mógł być wpływ wymienionych wydarzeń przeszłych na współczesną dyskryminację Romów ?
Życie wędrowne w taborach	
Romski Holocaust	
Powojenne losy Romów	